

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-40>

УДК 339.9:338.48

ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ І ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ

PROSPECTS OF RESTORATION OF ECONOMIC POTENTIAL OF TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRIES IN UKRAINE

Якименко-Терещенко Наталія Василівна

доктор економічних наук, професор,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2927-7989>

Корюгін Андрій Валерійович

кандидат економічних наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3408-1905>

Бикова Марія Дмитрівна

кандидат географічних наук, асистент,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9213-2590>

Yakimenko-Tereschenko Natalia

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Koriugin Andrii

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Bykova Mariia

National Pedagogical Dragomanov University

У статті досліджуються актуальні питання щодо перспектив відновлення економічного потенціалу вітчизняних суб'єктів індустрії туризму і гостинності. Визначено, що туризм представляє собою складний багатогалузевий комплекс, який забезпечує вирішення важливих соціально-економічних завдань держав. Розглянуто структуру економічного потенціалу туристичної галузі. Аналіз вітчизняної туристичної діяльності за період 2015–2019 рр. дав змогу виявити, що до пандемії COVID-19 вона демонструє стійку позитивну тенденцію розвитку. Доведено, що індустрія туризму і гостинності сприяє залученню інвестиційних ресурсів та укріплює дохід державного бюджету, що сприяє стійкому економічному зростанню та підвищенню добробуту населення. Окреслено перспективні напрями розвитку індустрії туризму і гостинності в Україні.

Ключові слова: туристична галузь, пандемія COVID-19, економічний потенціал, інвестиції.

В статье исследованы актуальные вопросы перспектив восстановления экономического потенциала украинских субъектов индустрии туризма и гостеприимства. Определено, что туризм представляет собой сложный многоотраслевой комплекс, который обеспечивает решение важных социально-экономических целей государства. Рассмотрена структура экономического потенциала туристической отрасли. Анализ состояния туристической отрасли Украины в период 2015–2019 гг. дал возможность определить, что до пандемии COVID-19 она демонстрировала стойкую положительную тенденцию развития. Доказано, что индустрия туризма и гостеприимства способствует привлечению инвестиционных ресурсов и укрепляет доходную часть государственного бюджета, что способствует стойкому экономическому росту и повышению благосостояния населения. Рассмотрены перспективные направления развития индустрии туризма и гостеприимства в Украине.

Ключевые слова: туристическая отрасль, пандемия COVID-19, экономический потенциал, инвестиции.

The article is devoted to topical issues regarding the prospects for restoring the economic potential of domestic entities in the tourism and hospitality industry. It is determined that tourism is a complex multi-sectoral complex that provides solutions to important socio-economic problems in the country, helping to attract investment resources and strengthen state budget revenues, which contributes to sustainable economic growth and welfare. Tourism is also an important factor in increasing the country's prestige on the world stage. The tourism and hospitality industry are a unique socio-economic phenomenon that encompasses the lives and activities of people around the world as a sphere of recreation and leisure, personal development, entrepreneurship, professional interests and employment, and economic development. It is proved that the importance of tourism in the world is constantly growing, due to the growing impact of this area on the economy, as the tourism industry is a significant source of income, employment, diversifies the economy, creating industries that serve this area. In addition, the tourism industry is a significant factor in the implementation of foreign policy. The structure of economic potential of the tourism industry is considered, which includes human resources, production potential, investment-innovation, and organizational-managerial potentials. The analysis of domestic tourism activities for the period 2015–2019 revealed that before the COVID-19 pandemic it showed a steady positive development trend. To overcome the negative effects of the COVID-19 pandemic in the domestic tourism and hospitality industry, certain measures and processes are needed, as only systematic and consistent implementation of state anti-crisis measures will help stabilize the development of tourism. It is proved that the tourism and hospitality industry help to attract investment resources and strengthens the state budget revenue, which contributes to sustainable economic growth and improving the welfare of the population. Perspective directions of development of the tourism and hospitality industry in Ukraine are substantiated.

Keywords: tourism industry, COVID-19 pandemic, economic potential, investment.

Постановка проблеми. На даний час туризм є невід'ємною частиною економіки та каталізатором соціально-економічного розвитку багатьох країн світу. Туристична галузь забезпечує десятку частину світового валового національного продукту і, незважаючи на певні перешкоди (природні катаклізми, техногенні катастрофи, терористичні акти), визнана найбільш прибутковою галуззю економіки.

Індустрія туризму і гостинності займає важливе місце в господарському комплексі як держави, регіонів, міст, так і в світовій господарській системі. Розвиток туризму сприяє подальшому поглибленню процесів інтеграції та міжнародної спеціалізації. В сучасних економічних умовах відбувається інтенсивне розширення інтеграційних зв'язків між державами, що віддзеркалюється в активізації торговельних, культурних, науково-технічних взаємозв'язків, що обумовлює розвиток індустрії туризму і гостинності як соціально-економічного явища та, в першу чергу, як виду економічної діяльності. Адже відомо, що туризм, як соціально-економічний процес поєднує в собі ринкові аспекти економічних зв'язків та соціальні цілі розвитку суспільства.

Світова економічна криза стала чинником, що стимулює туристичні країни світу до максимального використання наявного в них економічного потенціалу в сфері туризму як специфічного джерела грошових коштів. Наприклад, в Європі – найбільш туристично розвинутій частині світу – не в повній мірі реалізуються можливості туристичного бізнесу, місцева та регіональна влада повинна активніше працювати, щоб допомогти індустрії туризму адаптуватися до теперішньої

складної економічної ситуації, що спричинена наслідками пандемії COVID-19 за рахунок диверсифікації й розвитку більш стійких галузевих бізнес-моделей. Європейській досвід свідчить, що ключове значення повинні відігравати місцева та регіональна влада, від якої залежить стійке управління туристичними напрямками, оскільки, економічна структура сектору туризму представлена переважно малими та середніми підприємствами.

Туристична галузь багатьма країнами розглядається як одна з рушійних сил економічного зростання. Вирішення питань розвитку внутрішнього туризму, адаптації до значного впливу зовнішніх чинників, досягнення конкурентоспроможності не тільки на національному, але й на міжнародному ринку формує тенденції розвитку галузі на довгострокову перспективу [1, с. 15].

В Україні згідно Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [7], основний вектор галузі спрямований на прискорення розвитку туризму та курортів, створення високоефективного та інтегрованого в світовий ринок туристичного сектору, зокрема, за рахунок формування конкурентоспроможного туристичного продукту; імплементацію європейського законодавства в сфері туризму; забезпечення комплексного розвитку інфраструктури, в тому числі, створивши привабливі умови для інвестування; формування престижу країни, як привабливої для туризму.

Туристична індустрія специфічна та багатогранна сфера економічної діяльності, що поєднує підприємства, які виробляють як матеріальні, так і нематеріальні продукти (послуги) [8, с. 500]. Існує багато специфічних

особливостей в галузі економічних аспектів управління індустрією туризму та гостинності, оскільки її ефективне функціонування значно залежить від впливу різних чинників: політичних, економічних, соціальних та екологічних.

З метою розвитку туристичної індустрії вдосконалюються нормативно-правова база та стандарти даної сфери, приймаються необхідні заходи щодо повноцінного використання туристичного потенціалу України, посилюється інформаційна робота шляхом створення відповідних туристичних маршрутів з врахуванням національних, історико-культурних, соціально-економічних та природних особливостей, стимулюється розвиток різних видів туризму. Все це свідчить про актуальність даної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження теоретичних аспектів розвитку туристичного сектора України здійснили вчені: Г. Ворошилова, Г. Горіна, Я. Жаліло, О. Заворуєва, С. Лиса, О. Кальченко, В. Гречаник, С. Васильченко та інші. Проте, не зважаючи на значну кількість наукових праць, на сучасному етапі залишаються невирішеними та потребують детального вивчення питання щодо визначення перспектив відновлення та розвитку індустрії туризму і гостинності в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у визначенні перспективних напрямів відновлення економічного потенціалу суб'єктів індустрії туризму і гостинності як підґрунтя соціально-економічного розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В даний час туризм у світовій економіці окремих країн набуває значно важливішої ролі, оскільки є не тільки найбільш розвиваючим економічним комплексом, але й важливою рушійною силою економічного зростання. Динаміка розвитку туризму зберігає тенденцію зростання навіть в періоди світових економічних криз, його роль в сучасному постіндустріальному суспільстві постійно зростає, при цьому стан національного туризму можна назвати одним з основних індикаторів якості життя населення.

Як свідчить світовий досвід, чим більш доступнішим є туризм для кожного члена суспільства, тим більший дохід отримує держава від туристичної діяльності та тим вищий рівень добробуту населення держави. Високий рівень суспільного добробуту та збільшення вільного часу населення завжди пов'язані зі стабільно високими темпами еко-

номічного розвитку, тому високий ступінь розвитку туризму притаманний, в першу чергу, економічно розвинутим країнам.

На міжнародному рівні значення туризму було відзначено експертами Всесвітнього економічного форуму в 2017 році в докладі «Конкурентоспроможність сектору подорожей та туризму», зокрема, було зазначено, що даний сектор визначається як значне вкладення в територіальний розвиток. Не зважаючи на сучасні світові проблеми, які впливають на туристичну галузь, сфера подорожей та туризму не втрачає своєї актуальності та займає значну частку в світовій економіці та зайнятості [9].

Туристична галузь суттєво впливає на економіку держави. В якості прямого впливу туризму на економіку, відзначається вплив на наступні сектори:

- на транспорт, що є важливою складовою в подорожі туриста: якість, безпеку та час переміщення є важливими характеристиками, що впливають на вартість подорожі, а іноді є визначальними;

- на сферу розміщення, яка також вважається однією з найважливіших секторів в системі туризму, який визначає реальну можливість прийому туристів в певному регіоні країни;

- на громадське харчування та торгівлю, що слугують для задоволення потреб туристів в харчуванні;

- на індустрію розваг та атракцій, що формує специфічні особливості та унікальність туристичного продукту;

- на страхування, яке впливає на безпеку в туристичній галузі;

- на банківські та фінансові послуги, які дозволяють туристам здійснювати додаткові покупки та забезпечити безпеку грошових коштів [2, с. 13].

Туризм потрібно розглядати як економічну систему, що представляє собою взаємодію декількох видів діяльності, які становлять туристичну індустрію (рис. 1).

Отже, під індустрією туризму потрібно розуміти сукупність підприємств та інститутів, продукція та послуги яких прямо або опосередковано спрямовані на створення туристичних послуг та використовуються для задоволення туристичних потреб.

На думку багатьох вчених, економічний потенціал є поєднанням природних, виробничих, науково-технічних, соціально-культурних властивостей економічної системи. Цікавим є визначення категорії «економічний потенціал»

Рис. 1. Складові індустрії туризму

Джерело: побудовано авторами за даними [6, с. 45]

Є. В. Лапіним, в якому зазначається, що «економічний потенціал це максимально можливий обсяг виробництва матеріальних благ та послуг в умовах, що забезпечують найбільш ефективне використання за часом і продуктивністю наявних економічних ресурсів» [6, с. 65].

На рис. 2 наведено структуру економічного потенціалу туристичної галузі, яка представляє собою складну динамічну структуру з взаємопов'язаними елементами та підсистемами (рис. 2).

Економічне значення туризму проявляє себе через попит та споживання туристів. Саме туристичні доходи, витрати та туристичні потоки є основними показниками статистики міжнародного туризму. Саме через

споживання туризм стимулює господарську діяльність держави та регіону, збільшує доходи підприємств туристичної сфери, стимулює розвиток сфери сервісу, підвищує попит на товари та послуги певного регіону, сприяє зростанню товарообігу.

У табл. 1 наведено основні групи показників, які використовуються для оцінки економічного потенціалу туристичної галузі.

В 2020 році в Україні в зв'язку з пандемією COVID-19, відбулося значне падіння прибутків туристичної галузі на рівні 60–80% порівняно з 2019 роком. Загальні туристичні потоки в 2020–2021 рр. демонструють значну негативну тенденцію, але найбільшого збитку зазнали мережі готелів, музеї та сана-

Рис. 2. Структура економічного потенціалу туристичної галузі

Джерело: побудовано авторами за даними [6, с. 67]

Таблиця 1

Показники, що використовуються для оцінки економічного потенціалу туристичної галузі

№	Показник	Характеристика
1	Абсолютні	Кількість та динаміка туристів у часі, обсяг споживання товарів та послуг галузі, кількість суб'єктів туристичної діяльності, обсяг наданих туристичних послуг, середня кількість кадрового складу підприємств галузі.
2	Відносні	Обсяг наданих туристичних послуг в розрахунку на одне туристичне підприємство, сальдо туристичного балансу, співвідношення іноземних туристів та тих, що направлені закордон, частка зовнішньоекономічних операцій в сфері туризму.
3	Структурні	Мотиваційна структура іноземного туризму, співвідношення напрямків іноземного туризму, показники діяльності туристичних підприємств в розрізі регіонів.

Джерело: побудовано авторами за даними [5, с. 179]

торно-курортні заклади. На даний час можна оцінити збитки, що були спричинені карантинними обмеженнями за останні два роки. Проте, дана ситуація стала рушійною силою для швидкого розвитку внутрішнього туризму.

На рис. 3 представлено динаміку суб'єктів комерційної діяльності на ринку туристичних послуг України. У 2020 році загальна кількість суб'єктів туристичної діяльності України була представлена 1561 юридичними особами, з яких 452 (29%) туроператори і 1109 (71%) турагенти. Решту суб'єктів туристичної діяльності становили фізичні особи-підприємці (2306 осіб). Отже, зрозуміло, що більшу частину суб'єктів туристичної діяльності складають фізичні особи.

Варто звернути увагу на те, що надзвичайно важливим є капітальні інвестиції в сферу туризму, оскільки дана галузь відіграє важливу роль в економіці та розвитку держави, сприяючи надходженню іноземної валюти в Україну, створюючи нові робочі місця та покращуючи інфраструктуру.

На рис. 4 зображено динаміку доходів від надання туристичних послуг за період 2015–2019 рр. до пандемії COVID-19, яка показує достатньо позитивну та стійку динаміку збільшення доходів від надання туристичних послуг, зокрема, зростання з 5 млрд грн до 33 млрд грн.

У 2019 році найпопулярнішими напрямками для відпочинку міжнародні туристи обирали міста Київ, Львів та Одеса, що свідчить про достатньо високі можливості вітчизняного внутрішнього туризму (сільський туризм, гастротуризм, спра-туризм). В 2021 році бюджет України отримав 244 млн грн від туристичного збору, що вище на 87% за результати 2020 року (131 млн грн) та на 20% – 2019 року (196 млн грн). Лідерами за туристичним збором в Україні є: м. Київ, Одеська обл., Львівська обл. та Закарпаття [11].

В 2020 році в складному становищі опинилися заклади розміщення туристів. Так, в 2019 році кількість даних закладів була 5335 одиниць, тоді як у 2020 р. – 4523 одиниць. Кількість осіб, що перебували у колек-

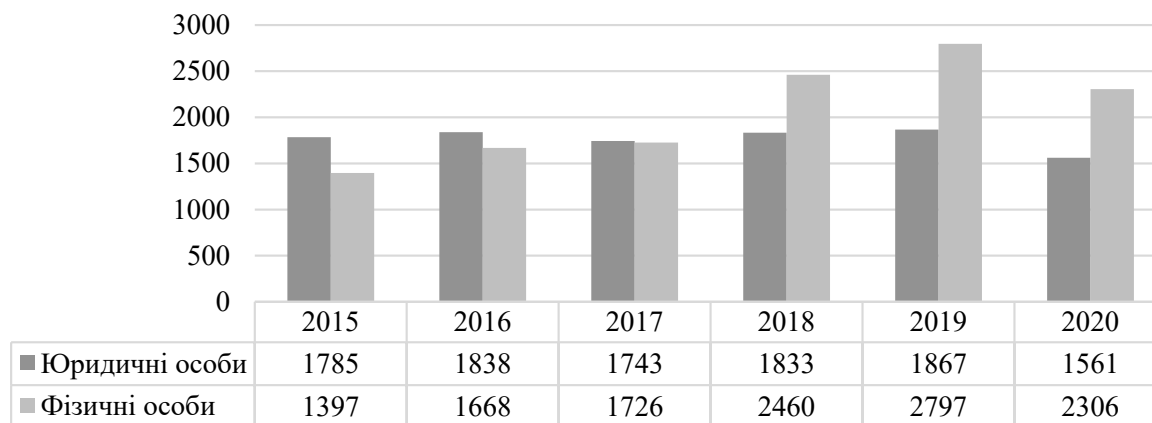

Рис. 3. Кількість суб'єктів туристичної діяльності в 2015–2020 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [3]

Рис. 4. Доходи туристичної галузі та чисельність туристів у 2015–2019 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [3]

тивних закладах розміщення у 2020 р. скоротилася на половину (на 3581,4 тис. чол.), з них іноземців з 959,4 тис. чол. у 2019 р. до 254,4 тис. чол. у 2020 р. [11].

В 2019 році аналітичною групою Всесвітнього економічного форуму був опублікований рейтинг країн світу щодо Індексу конкурентоспроможності сектору подорожей та туризму 2019 року (The Travel and Tourism Competitiveness Report 2019), що складається раз на два роки та досліджує більше 130 країн. Згідно даного рейтингу, Україна зайняла в 2019 році 78 позицію, в 2017 році – 88 (табл. 2).

Згідно наведених даних рейтингів 2017 р. та 2019 р., в Україні спостерігалась досить позитивна тенденція. Вивчення складових Індексу дозволяє зробити висновок про те, що найвищі позиції в 2019 р. Україна займає за наступними компонентами: «Здоров'я та гігієна», «Цінова конкурентоспроможність», «Людські ресурси та ринок праці», «Міжнародна відкритість» та «Розвиток туристичної інфраструктури та обслуговування» [9; 10].

Туристична галузь як найбільший мультиплікатор може стати одним з основних драйверів відновлення та розвитку економіки України. Вже

Таблиця 2

Позиції України згідно складових Індексу конкурентоспроможності сектору подорожей та туризму 2019 року

№	Компонент	В Індексі 2017 р.	В Індексі 2019 р.
1	Бізнес-середовище	124	103
2	Охорона та безпека	127	107
3	Здоров'я та гігієна	8	11
4	Людські ресурси та ринок праці	41	48
5	Розвиток інформаційних та комунікаційних технологій	81	78
6	Пріоритет подорожей та туризму в доходах держави	90	92
7	Міжнародна відкритість	78	55
8	Цінова конкурентоспроможність	45	19
9	Екологічна стійкість	97	114
10	Розвиток авіатранспортної інфраструктури	79	71
11	Розвиток наземної та морської інфраструктури	81	77
12	Розвиток туристичної інфраструктури та обслуговування	71	65
13	Природні ресурси	115	116
14	Культурні ресурси та ділові подорожі	51	55

Джерело: побудовано авторами за даними [9; 10]

на даний час для певних регіонів України індустрія туризму є системоутворюючою галуззю, від напрямку якої залежить зайнятість населення, реальні доходи громадян, податки та робота великої кількості підприємств [4, с. 251].

З метою подолання негативних явищ пандемії COVID-19 у вітчизняній індустрії туризму і гостинності потрібно проведення певних заходів та процесів, оскільки тільки системне та послідовне впровадження державних антикризових заходів допоможе стабілізувати розвиток суб'єктів туризму.

Суб'єктам індустрії туризму і гостинності необхідно спрямувати свої зусилля на наступні важливі моменти щодо: 1) зосередження уваги на розвитку внутрішнього туризму, зокрема, визначенні ключових напрямів українського туризму, враховуючи при цьому власні ресурси та традиції; 2) розробки пакетів пропозицій для індивідуального та бюджетного туризму; 3) розширення можливостей екотуризму; 4) підвищення якості туристичних та страхових послуг, безпеки туризму; 5) впровадження інновацій та цифрової трансформації в процеси функціонування туристичної галузі.

З метою розвитку цифрових технологій у вітчизняному туризмі доцільними можна вважати наступні заходи: 1) впровадження та розвиток багатомовних інформаційних сервісів допомоги туристам; 2) розробка та реалізація електронної туристичної карти та аналогічного мобільного додатку в містах України; 3) надання прозорої електронної системи оцінки якості туристичних послуг; 4) забезпечення можливості ознайомлення з культурними та природними пам'ятками, експозиціями музеїв, туристичними маршрутами в онлайн-режимі; 5) створення та розвиток сервісів віртуальної реальності для навігації по містам та об'єктам; 6) розвиток сервісів онлайн-побудови туристичного маршруту з можливістю купівлі білетів та бронювання готелів.

Отже, вимоги сучасного розвитку ринку туризму формують необхідність зміни туристичної політики від розробки заходів, спрямованих на короткострокову перспективу до стратегічного довгострокового планування.

Висновки. Процеси глобалізації в економіці призводять до того, що державі потрібна диверсифікація сфер економічної активності, тому розвиток індустрії туризму і гостинності є на даний час одним з перспективних напрямів державної політики. Світовий досвід свідчить про зростаючу динаміку розвитку туризму та становлення його як однієї з перспективних галузей світового господарства. Індустрія туризму та гостинності активує світовий ринок товарів та послуг, сприяє інвестуванню коштів в різні сфери виробництва, забезпечує зайнятість населення. Поряд з впливом на економіку, туристична галузь впливає й на соціальні та культурні сфери, екологічну обстановку. Туризм також є важливим чинником зростання престижу держави на світовій арені.

Вітчизняний досвід стратегічного розвитку туризму свідчить про продовження процесів формування туристичної галузі як на рівні окремих регіонів, так і на рівні держави в цілому. Однак, існують певні проблеми у розвитку даної галузі, зокрема, недостатній розвиток інфраструктури, дефіцит фінансових ресурсів, нестабільна в окремих випадках загальна економічна та соціальна ситуація в державі. Подолання наявних проблем та розвитку туристичної сфери сприятиме: 1) збільшення попиту на послуги внутрішнього туризму; 2) введення пільг та стимулів для підтримки туристичного бізнесу; 3) ефективна державна підтримка підприємств галузі, які впроваджують нові технології; 4) створення електронного реєстру суб'єктів туристичної галузі; 5) підвищення кадрового потенціалу та безпеки туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Горіна Г. О. Розвиток ринку туристичних послуг України в умовах просторової поляризації : дис. д-ра екон. наук. Дніпро, 2017.
2. Гуляев В. Г. Мультипликативный эффект в туризме. *Вестник РМАТ*. 2011. № 3. С. 13–16.
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Заворуєва О. С. Науково-практичні рекомендації щодо удосконалення стратегії розвитку туристичної галузі України. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 15. С. 251–255.
5. Комліченко О. О., Ротань Н. В. Формування та оцінка економічного потенціалу туристичної галузі регіону. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова*. 2014. № 2/4. С. 179–181.
6. Лапин Е. В. Экономический потенциал предприятия. Сумы : ИТД «Университетская книга, 2002.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» від 16.03.2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>

8. Шацька З. Я., Акульшин М. І. Актуальні проблеми та перспективи розвитку сфери туризму в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 699–705.
9. World Economic Forum (2017) The Travel and tourism competitiveness report 2017. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2017_web_0401.pdf
10. World Economic Forum (2019) The Travel and tourism competitiveness report 2019. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf
11. Ukrgholos.in.ua (2021). URL: <https://ojs.ukrgholos.in.ua/index.php/monographs/article/view/16553/14751>

REFERENCES:

1. Gorina, G. O. (2017) Rozvytok rynku turistichnyh poslug Ukrayiny v umovah prostorovoyi polyarizaciyi [Development of the market of tourist services of Ukraine in the conditions of spatial polarization]. Doctor's thesis. Dnipro. (in Ukrainian)
2. Gulyaev, V. G. (2011) Multiplikativnyj effekt v turizme [Multiplier effect in tourism]. *Vestnik RMAT*, 3, 13–16. (in Russian)
3. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukrainian)
4. Zavoruieva, O. S. (2017) Naukovo-praktychni rekomendatsii shchodo udoskonalennia stratehii rozvytku turystichnoi haluzi Ukrainy [Scientific and practical recommendations on how to improve the strategy for the development of a tourist gallery in Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 15, 251–255. (in Ukrainian)
5. Komlichenko, O. O., & Rotan, N. V. (2014) Formuvannya ta ocinka ekonomichnogo potencialu turistichnoyi galuzi regionu [Formation and assessment of the economic potential of the tourism industry of the region]. *Visnik ONU im. I. I. Mechnikova*, 2/4, 179–181. (in Ukrainian)
6. Lapin, E. V. (2002) Ekonomicheskij potencial predpriyatiya [Economic potential of the enterprise]. Sumy: ITD Universitetskaya kniga. (in Russian)
7. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini «Pro skhvalennya Strategiyi rozvytku turizmu ta kurortiv na period do 2026 roku» vid 16.03.2017 r. № 168-r [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the Strategy for the development of tourism and resorts until 2026” of March 16, 2017, № 168-r]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text> (in Ukrainian)
8. Shatskaya, Z. Y., & Akulshin, M. I. (2018) Aktualni problemi ta perspektivi rozvytku sferi turizmu v Ukrayini [Current problems and prospects for the development of tourism in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*, 19, 699–705. (in Ukrainian)
9. World Economic Forum (2017) The Travel and tourism competitiveness report 2017. Retrieved from: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2017_web_0401.pdf
10. World Economic Forum (2019) The Travel and tourism competitiveness report 2019. Retrieved from: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf
11. Ukrgholos.in.ua (2021) Retrieved from: <https://ojs.ukrgholos.in.ua/index.php/monographs/article/view/16553/14751> (in Ukrainian)